

ממחרת השבת

וויכוח הפרושים והצדוקים

ידועה המחלוקת בין הפרושים והצדוקים על מה שכתוב בפרשת המועדות בפרשת אמור שמקריבים את קרבן העומר ממחרת השבת וסופרים חמישים יום עד חג השבועות.

לכאורה הצדוקים צודקים. הרי יש שתי מערכות זמן – שבועי וחודשי, שמש וירח. שבת שייכת למערכת השבועית. הזכרת שבת בקשר למערכת החגים (החודשית) נראית משונה ולא במקומה. ואם התורה כתבה כן, לכאורה זו הייתה בכוונה. למה תהיה משמעות המלה "שבת" כאן שונה מכל מקום אחר בתורה?

אכן הוויכוח בין הצדוקים והפרושים לא היה רק על תורה שבעל פה, כן או לא? זה ודאי נכון, אבל היו עוד עניינים יותר עמוקים כאן.

לכל החגים בתורה יש גם קשר היסטורי וגם קשר חקלאי. הקשר החקלאי לכל החגים ברור מהמקרא. פסח – תחילת קציר שעורים, שבועות – תחילת קציר החיטים, סוכות – חג האסיף. אמנם גם לימי ספירת העומר יש קשר חקלאי. זו התקופה הכי אינטנסיבית בשנה עבור האיכר. וכן להלכה, רק אחרי הקרבת העומר מותר לאכול מהתבואה החדשה של השנה.

הקשר ההיסטורי של פסח ושבועות הוא ברור (יציאת מצרים וקבלת התורה). אמנם יש לשער כמו לכל מערכת החגים גם לימי ספירת העומר יש קשר היסטורי. נראה לומר שקרבן העומר וספירת העומר קשורים לירידת המן. בפרשת המן (שמות טז) המלה עומר מופיעה שש פעמים. זה המקום היחיד במקרא שהמלה עומר מוזכרת חוץ מספירת העומר. קרבן העומר מזכיר לנו את העומר לגולגולת של המן.

בגמ' שבת (פז,ב) מובא שלכו"ע המן התחיל לרדת ביום ראשון בשבוע. לכאורה הצדוקים קבעו שמתחילים לספור את העומר ביום ראשון בשבוע לציין את התחלת הורדת המן. (ואף שנראה משמות טז שהמן התחיל לרדת לאחר יום ט"ו בחודש השני. לפי החתם סופר

ירידת המן התחילה ביום י"ח באייר, ל"ג בעומר, כי הלחם שבכליהם החזיק חודש ימים לאחר יציאתם ממצרים, והלכו שלשה ימים בלי לחם).

עד אותו יום שירד המן עם ישראל אכלו מצות, לחם עוני, שהביאו אתם ממצרים. בעיני הצדוקים אחרי חודש של אכילת לחם עוני, ההופעה של המן הייתה התחלת האכילה של לחם חירות שהתחיל ביום ראשון בשבוע.

לעומת זאת הרמב"ם (תמידין ומוספין ז,יב) הביא ראיה כנגד הצדוקים מספר יהושע (ה, י-יב, שהיא ההפטרה של יום א' של פסח). שם כתוב שבני ישראל הקריבו את הפסח בי"ד בניסן ואכלו אותו בערב (בט"ו בניסן), ולמחרת אכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח (כלומר בט"ז, וודאי באותו יום הקריבו את העומר, כי אסור לאכול חדש לפני הקרבת העומר), ובאותו יום שאכלו מעבור הארץ (ט"ז) הפסיק המן לרדת. מכאן מוכיח הרמב"ם ש"ממחרת השבת", הכוונה לחג המצות ולא לשבת בראשית.

מהראיה שהביא הרמב"ם ניתן לומר שהקרבת העומר לא בא לציין את היום שהמן התחיל לרדת (שכך כפי הנראה סברו הצדוקים) אלא דוקא ביום שהמן הפסיק לרדת והתחילו להנות מעבור הארץ.¹

אמנם יש לשאול, אם התורה התכוונה שיש להתחיל לספור את ספירת העומר ממחרת חג המצות, למה היא כתבה ממחרת השבת?

התשובה, יש קשר אמיץ בין שבת לחג החירות. העבד עובד ללא הפסקה, ללא מנוחה וללא תכלית. אין לו את האפשרות לא לעבוד.

¹ יש כמה הבדלים בין המן ובין תבואת הארץ:

תבואת הארץ	מן
בארץ ישראל	במדבר
לחם מן הטבע	לחם נס
מזיעת אפיק תאכל לחם	מתנת ה' ללא עמל
לחם מן הארץ	לחם מן השמים
העומר מן השעורים (מאכל בהמה)	לחם אבירים

הפירוש של חירות אינו חיים ללא עבודה, אלא החיים עם האפשרות להפסיק לעבוד. שבת היא הטעימה הראשונה של חירות, האפשרות לנוח, האפשרות להפסיק לעבוד. ממחרת השבת בא לציין את התחלת החירות, התחלת תקופת העבודה מתוך בחירה חפשית.

בשבת אנו מציינים וחוגגים את העולם שה' ברא. במחרת השבת אנו מציינים וחוגגים את העולם שאנחנו מייצרים ופועלים בו.

גם הצדוקים וגם הפרושים סברו שספירת העומר קשורה לתופעת ירידת המן. שניהם גם מסכימים שהיא קשורה להתחלת אכילת לחם חירות. אמנם שניהם התווכחו מהו לחם חירות? הצדוקים חשבו שלחם חירות הוא המן עצמו, ולכן ציינו את יום התחלת ירידת המן, שהיה ביום ראשון, "ממחרת השבת". וכדי להצמיד את זה לזמן חירותינו מקריבים את העומר ומתחילים לספור ספירת העומר ביום יום הראשון שלאחר פסח.

לעומתם, הפרושים חשבו שלחם חירות הוא תבואת הארץ ולכן הם ציינו דוקא את יום הפסקת הורדת המן שהיה בט"ז בניסן.

הצדוקים והפרושים התווכחו על איך יש להסתכל על עבודת האדם. הצדוקים בזו את העבודה, הפרושים העלו אותו על נס. הצדוקים היו האליטה של הציבור – העשירים, האצולה – אלו שאחרים עבדו עבורם. עבודה ממש היא נחלתם של עבדים ופשוטי העם. לעומת זאת הפרושים היו הציבור העובד, העניים, המסות – אלו שעבדו בפועל. פרקי אבות מופיעים הרבה שבחים של התנאים על עבודה, מלאכה ודרך ארץ. יש שם גם אזהרות מהאליטות – הרבנות, הרשות.

בעיני הצדוקים האידיאל הוא העזרה הניסית, הלחם שיורד מן הארץ, ללא עמל האדם – יום התחלת הורדת המן. את זה יש לציין.

הפרושים לעומתם רצו לציין את המעלה היותר גבוהה מזה. העולם של העמל, של העבודה – יום הפסקת המן, ותחילת האכילה של התבואה החדשה.

ההסתכלות הזו של הצדוקים הייתה קשורה לקרבה שלהם לעולם היווני – רומי. בעולם הקלאסי הללו ושבחו את הטבע - הבריאה כמו שעשה אותה האלקים. וכמו ששאל טורנסרופוס את רבי עקיבא, מה משובח יותר מעשי אלקים או מעשי האדם. גוף האדם הוא מושלם, אין כל צורך לשפץ אותו על ידי ברית מילה. רבי עקיבא השיב לו שלחם, שהוא מעשה האדם, עדיף על החיטים שהם מעשי הבורא. הבורא שם אותנו בעולם הזה לעובדו ולשומר. "וכבשוה" - לשפץ ולשכלל את הארץ. הבורא לא ברא עולם מושלם, זו תפקידנו להשלים אותו.

כמו בחקלאות גם בתורה. השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם. אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. לפי הפרושים שמים את הדגש על המלה 'לנו'. התורה היא כבר שלנו, לא בשמים היא. עיקר התורה הוא התורה שבעל פה שבה אנחנו פועלים, מחדשים ויוצרים. הצדוקים הכחישו את התורה שבעל פה, כי הם סברו שמעשי האלקים נעלים יותר ממעשי האדם. התורה נחתמה בסיני ואין כל מקום לפעול וליצור בה. יש רק תורה שבכתב.